

Етичен подход в спорта като необходимост за превръщане на спорта в инструмент за социално включване и преодоляване на рисковете от допинг и агресивно поведение; проект „Не само честна игра”

д-р Миглена Молхова, Фондация за развитие на културния и бизнес потенциал на гражданското общество

cubufoundation@gmail.com

Abstract: The report discusses the dichotomy between education and sport, and how educational institutions can have more appropriate approach to sport as a mean to enhance social inclusion and promote a more ethic-based, healthy and wide perception of the importance of sport. The aim of the report is also to study the enhancement of sport as a mean to promote social inclusion; to promote an ethical approach to sport and physical activities, overcoming the hyper-competitive perception that often leads to dropping out from sport activities or to the exposure to the risk of doping, or violent behaviors. The report aims to present the methodology and results achieved under the project “Not only fair play”, financed by the European Commission, programme Erasmus + Sport.

Key words: sport, ethics in sport, sport for social inclusion, sport against violence

Резюме: Целта на доклада е да изследва дихотомията между образованието и спорта, както и да предложи на образователните институции по-подходящ подход към спорта като средство за засилване на социалното включване и едно по-етично възприятие за значението на спорта. Докладът е насочен още и към преразглеждане на сегашния подход, при който спортът се възприема като алтернатива на образованието; засилването на идеята за използване на спорта като средство за насърчаване на социалното включване на всички млади хора; насърчаване на етичен подход към спорта, насочен към преодоляване на възприятието за хипер-конкурентна дейност, което често води до отпадане от спортни дейности, или за излагане на риск от допинг, или насилствено поведение. Докладът цели да представи методологията на работа и резултатите от проект „Не само честна игра”, финансиран от Европейската Комисия, програма Еразъм + плюс.

Ключови думи: спорт, етика в спорта, спорт за социално включване, спорт срещу насилието

Увод

В рамките на проекта „Не само честна игра“ връзката между спорт и образование е изследвана в няколко аспекта:

- Преодоляване на разбирането за спорта като алтернатива на образованието. Това разбиране все още битува в училищата, където учениците, които не постигат добри резултати в спорта често са склонни напълно да се откажат от него и да се съсредоточат само върху изучаването на други предметив училище. Докато учениците, които постигат добри резултати в спорта често възприемат училището като пречка за спортната си кариера.
- Използване на спорта като средство за насърчаване на социалното включване на всички;
- Насърчаване на етичен подход към спорта и физическата активност, насочен към преодоляване на възприятието за хипер-конкурентна дейност, което често води до отпадане от спортни дейности, или за излагане на риск от допинг, или насилствено поведение.
- Насърчаване на предлагане на спортни дейности, включваща всички спортове и преодоляване на изключителния фокус върху най-известните спортове.

Проектът е одобрен по програма Еразъм+ с водеща организация I.P. Datini (Италия). Проектът включва училища и организации от 8 страни – България, Белгия, Великобритания, Италия, Полша, Румъния, Турция и Франция.

Идеята на проекта е да създаде материали за обучение на учители, учители по физическо възпитание и спорт, в които насърчаването на етичен подход към спорта е основен фокус. Посредством преодоляването на възприятието за спорта като хипер-конкурентна дейност, проектът цели да запознае учителите по физическо възпитание с механизми за намаляване на риска от допинг, или насилствено/агресивно поведение сред младите спортисти.

Методика

За целите на изследването на връзката между спорт и образование в описаните в увода аспекти в рамките на проекта бе възприета следната методика на работа: изследване на добри практики (инициативи, проекти, работа на учители по физическо възпитание, резултати на ученици, които успешно съвместяват спортна кариера и училище); анализ на литературата. Бяха проучени и анализирани над 80 случая на млади спортисти, успешно съвместяващи спорта и обучението; над 130 инициативи за промотиране на спорта, насърчаване на етичното поведение в спорта, популяризиране на по-малко известни спортове. При разработването на резултатите по проекта екипите взеха предвид и редица научни изследвания и анализи.

Спорт и етика

Общоприето е, че чрез спорта човек се учи да упорства, да се жертва, да бъде самостоятелен и дисциплиниран, да работи усилено, да изпълнява заповеди, да бъде лидер, и да работи с други хора. Печелившите спортисти са тези, които комбинират добро поведение с природен талант. По отношение на етиката в спорта често се смята, че усилията, решителността и стремежа за постигане на целта са похвално сами по себе си и не е необходимо да се търси победата на всяка цена. [1]

Но конкуренцията не е неетична. Логично е победителите да бъдат възнаградени, дори ако техните победи имат елемент на случайност (каквото има във всяка една). Това е същността на играта, а игрите са в основата на човечеството. Честването на постижението не е само по себе си неетично - но постижението може да предизвика у някои играчи неетично поведение, включително използването на допинг. За да се играе играта е необходимо да се осъществи конкретна дейност, като се използват средства, единствено позволени от конкретните правила, като средствата, позволени от правилата са по-ограничени по обхват, отколкото биха били в отсъствието на правилата, а това е ограничение е необходимост, за да се направи възможна играта. Важното тук е, че ако правилата се нарушават системно или се пренебрегват, това ще направи играта невъможна. [4]

В реч, произнесена през юли 2000 в Университета в Охайо Бърнард Герт (Bernard Gert), философ и етик, говори за "обществени системи", като спорта, в който правилата за приемливо и неприемливо поведение са известни на всеки, който участва, и не е ирационално за участник да се ръководи и да бъде оценяван според тези правила. Той определя неетичното поведение като нещо, което е невъзможно да се направи неволно. Герт заключава следното: „ние не разглеждаме като цяло поведението на едно конкретно лице или институция, когато говорим за почтеност, а правилното поведение на човек, участващ в определена дейност. Това поведение може да покаже уважение към другите лица, които също участват в тези дейности, като се спазват тези правила, които се очакват от всички тях да следват. Един човек, който мами не успява да демонстрира това отношение. Чрез измама и неетично поведение той показва, че не се счита за обвързан от същите правила, които се очаква от всички останали да следват. [2]

Етиката в спорта изисква четири основни добродетели: честност, почтеност, отговорност и уважение:

Честност

- Всички спортисти и треньори трябва да следват определени правила и указания за съответния спорт.
- Отборите, които се стремят към несправедливо конкурентно предимство над своя опонент създават неравностойни условия, което нарушава целостта на спорта.
- Спортисти и треньори не трябва да бъдат дискриминирани или изключени от участие в спорта въз основа на тяхната раса, пол или сексуална ориентация.
- Съдиите трябва да прилагат правилата еднакво за двата отбора и не могат да показват пристрастия или личен интерес от резултата.

Почтеност

- Подобно на честността, всеки спортист, който се стреми да получи предимство над своя противник с помощта на умение, което не е проектирано да бъде използвано в самата игра, демонстрира липса на лична почтеност и нарушава целостта на играта.

Отговорност

- За да бъдат сметени за честни и почтени, играчи и треньори трябва да поемат отговорност за своето изпълнение, както и за действията си на терена. Това включва и техните емоции.

- Много пъти спортисти и треньори ще се извиняват за това защо са загубили играта. Най-популярното извинение е да обвиняват съдийството. Отговорното поведение изисква те да се съсредоточат само върху аспекти на играта, които могат да контролират, т.е. представянето си, и да се постави под въпрос това какво би могло да се направи по-добре.
- Отговорността изисква играчи и треньори да бъдат запознати с правилата и разпоредбите, регламентиращи тяхната спорт.
- Отговорността изисква играчи и треньори да се държат по почтен начин на терена, както и извън него.

Отношение

- Всички състезатели трябва да показват уважение към съотборниците, опонентите, треньорите и длъжностните лица.
- Всички треньори трябва да показват уважение към своите играчи, противници, и длъжностни лица.
- Всички фенове, особено за това важи за родителите, които водят своите деца на спортни събития, трябва да показват уважение към другите фенове, както и към двата отбора и длъжностните лица.

Моделът на спортсменството е изграден върху идеята, че спортът демонстрира и насърчава развитието на характера посредством действия, които след това влияят на моралния характер на по-широката общност. Как всеки един от нас се конкурира в спорта може да има ефект върху нашето лично морално и етично поведение извън състезанието.

Някои изследователи застъпват тезата за „морал” (морал в скоби) в рамките на спорта. Този подход смята, че спортът и конкуренцията се отличават от реалния живот, и заемат сфера, където етиката и морала, възприети в обществото или не се прилагат или се прилагат под различна форма. В тази концепция спортът се разглежда като отдушник за нашата първична агресия и егоистична нужда от признание и уважение, придобито чрез победата над противник. От тази гледна точка, агресия и победата са единствените добродетели. Например, един футболист може да бъде описан като непочтен и груб на терена, но мил и нежен във всекидневния живот. Неговото агресивно поведение на терена е удачно и приемливо, защото, когато той играе играта, той е част от аморална реалност, която е продиктувана единствено от принципа на постигането на победа.

Етичният подход към спорта отхвърля тази концепция за морал в скоби и почита играта и противника дори и при трудна, но честна игра. Това означава разбиране на правилата и тяхното значение за насърчаване на зачитането на съперника, който играе ролята на насърчител сортистът да даде най-доброто от себе си. [3]

Резултати, постигнати в проект „Не само честна игра”

Методиката на работа в рамките на проекта позволи на партньорството да изготви наръчници за работа с млади хора:

- Как да се мотивират млади хора да се занимават със спорт и как да се мотивират спортистите да постигат по-добри резултати в обучението;
- Как да се промотират по-малко известни спортове;
- За прилагане на етичен подход в спорта;
- За използване на спорта като средство за социално включване;

- За използване на спорта като средство за придобиване на житейски умения.

Всички изследвани добри практики и случаи на млади спортисти, както и самите наръчници са свободно достъпни за ползване на всички езици на партньорството, включително и на български на следния адрес: <http://notonlyfairplay.pixel-online.org/>

Библиографска справка

1. Corbett, Ethics And Moral Behaviour In Sport, 1999
2. Gert, Cheating, 2000
3. Hanson, Savage, What Role Does Ethics Play in Sports?, 2012
4. Suits, What is a Game?, 1967
5. <http://notonlyfairplay.pixel-online.org/>